

**Б. С. Зіменковський, М. Р. Гжегоцький, І. І. Солонинко, О. М. Радченко,
Л. М. Стрільчук**

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького

СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ ПАРАДИГМИ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

**B. S. Zimenkovskyj, M. R. Gzhegotskyj, I. I. Solonyenko, O. M. Radchenko,
L. M. Strilchuk**

Danylo Halytskyi Lviv National Medical University

MODERN PECULIARITIES OF MEDICAL EDUCATION PARADIGM IN UKRAINE

Мета роботи – обґрунтувати особливості сучасної парадигми медичної освіти.

Основна частина. Напрямок розвитку цілісної моделі освіти визначається освітньою парадигмою, яка являє собою динамічну концептуальну схему-модель постановки проблем і їх вирішення; цілісну систему теоретичних, методологічних та аксіологічних установок. До особливостей сучасної парадигми медичної освіти можна віднести демократичність, людиноцентрованість, зростання ролі самоосвіти, вагому технократичну складову, інтегративність та інтернаціоналізацію. Проблеми навчання можливо подолати стимуляцією самоосвіти з підвищенням мотивації, активацією дивергентного мислення, практичною та соціальною орієнтованістю навчання, сполученням класичних методик викладання з новітніми високотехнологічними, підвищенням якості кадрового та методичного забезпечення освітнього процесу.

Висновки. До особливостей сучасної парадигми медичної освіти можна віднести демократичність, людиноцентрованість, зростання ролі самоосвіти, вагому технократичну складову, інтегративність та інтернаціоналізацію. Проблеми навчання можливо подолати стимуляцією самоосвіти з підвищенням мотивації, активацією дивергентного мислення, практичною та соціальною орієнтованістю навчання, сполученням класичних методик викладання з новітніми високотехнологічними, підвищенням якості кадрового та методичного забезпечення освітнього процесу.

Ключові слова: освітня парадигма; особливості; людиноцентрованість; самоосвіта; кадрове та методичне забезпечення.

The aim of the work – to substantiate features of the modern paradigm of medical education.

The main body. Trend of development of holistic education model is defined by educational paradigm, which is a dynamic conceptual scheme-model of problem setting and solving; a united system of theoretical, methodological and axiological settings. Peculiarities of modern paradigm of medical education include democracy, humanity, increase of self-education role, important technocratic component, integrity and internationalization. We can overcome problems of education by stimulation of self-education with motivation increase, activation of divergent thinking, practical and social orientation of educational process, combination of classical methods of tutoring with innovational hi-tech methods, increase of human and material resources quality.

Conclusions. The peculiarities of the modern paradigm of medical education include democracy, human centering and the growth of the role of self-education, a significant technocratic component, integrity and internationalization. Problems of education may be overcome by stimulating self-education with increasing motivation, activating divergent thinking, practical and social orientation of learning, combining classical teaching methods with the latest high-tech, improving the quality of staffing and methodological provision of educational process.

Key words: educational paradigm; peculiarities; humanity; self-education; human and material resources.

Вступ. Напрямок розвитку цілісної моделі освіти визначається освітньою парадигмою, яка являє собою динамічну концептуальну схему-модель постановки проблем і їх вирішення; цілісну систему теоретичних, методологічних та аксіологічних установок [1, 2]. З початком ХХІ століття ми маємо можливість спо-

стерігати зміну парадигми медицини як науки та практики, а паралельно з тим мають відбуватися і зміни парадигми медичної освіти. Основою потреби змін парадигми медицини в цілому стало прагнення досягнення контролю над охороною здоров'я шляхом максимальної формалізації та стандартизації [3], що ми спостерігаємо зараз в Україні із реформуванням

практичної охорони здоров'я. Однак парадигмі медичної освіти в силу історичного та когнітивного ракурсів часто притаманний певний конформізм, коли освітні плани і програми не підлягають адаптації відповідно до інновацій та реформ, і часто залишаються застарілими, що потребує оновлення філософії освіти в цілому та, зокрема, розробки напрямків реформування об'єднаними зусиллями освітян-науковців, адміністративного ресурсу і фахівців державного та світового рівня.

Мета роботи – обґрунтувати особливості сучасної парадигми медичної освіти.

Основна частина. В історичному аспекті у медичній освіті, як і в освіті в цілому, тривалий час (до 90-х рр. ХХ ст.) панувала авторитарно-ідеологічна парадигма, коли не дозволялося відходити від певних стратегічних принципів та чітко визначених методологічних підходів. Дуже поступово, з певною боротьбою зараз відбувається перехід системи медичної освіти на засади демократизму та впровадження у навчальний процес провідних гуманістичних принципів: толерантності, рівності, співпраці, діалогічного підходу тощо.

Основною спрямованістю сучасної парадигми медичної освіти стала людиноцентрованість (гуманістична парадигма). Ця риса освітнього процесу є вкрай важливою та охоплює усі види діяльності університетів, на що вказували у 2017 році провідні спеціалісти Світової академії мистецтва та науки (WAAS), до якої входять такі відомі організації, як “Лікарі без кордонів” та “Грінпіс” [4]. Саме в контексті людиноцентрованості відбувається зміна стратегії навчання з дидактичного навчання (“лектор-слухач”) на практично-орієнтоване (“тренер-учасник”). Найбільш яскравим прикладом такої стратегії стало впровадження новітніх технологій симуляційно-імітаційного навчання і тренування, що відбувається із залученням високотехнологічних фантомів, тренажерів та муляжів за участю передових комп'ютерних цифрових технологій. Зокрема, у Львівському національному медичному університеті імені Данила Галицького створений центр імітаційного навчання, в якому планово навчаються студенти випускних курсів та факультету післядипломної освіти у форматі практично-орієнтованої стратегії навчання “тренер-учасник”. Однак, постулюючи високотехнологічні технології людиноцентрованості навчання, не слід відкидати класичного клінічного навчання біля ліжка хворого, яке за умов певної перебудови може проводитися

за сучасним стратегічним напрямком “тренер/викладач-учасник/студент” [5–7]. Такий стратегічний напрямок не є значно витратним у матеріальному відношенні для університету і потребує передусім зміни психології та вмотивованості викладача [7], його високого професіоналізму, бажання і вміння вчитися самому та вчити інших.

Не менш важливою стратегією людиноцентрованості парадигми медичної освіти є постійне збільшення значення самостійної роботи студентів. Сучасна система медичної освіти переживає справжній бум перемін через експоненціальне зростання обсягу інформації, глобалізацію, активацію спілкування між професіоналами різних країн світу, впровадження цифрових технологій до все більшого числа обстежень та досліджень. Такі процеси зумовлюють потребу у введенні нових методів навчання (переважно он-лайн) та стимуляції самоосвіти, оскільки остання є максимально індивідуальною/персоніфікованою за графіком, тематикою та інтенсивністю, більш мобільною та наближеною до сучасних досягнень науки. Однак, беручи стратегічний напрямок на збільшення ролі самостійної роботи та самоосвіти в парадигмі медичної освіти, слід пам'ятати і про її недоліки, до яких відноситься проблема недосконалості контролю за самоосвітою, відсутність сталого її місця у державній освітній системі, неврахування при набутті чергової лікарської категорії чи прийнятті на посаду, що значно знижує мотивацію студентів та практикуючих лікарів. У стратегічному напрямку парадигми медичної освіти не слід нехтувати і класичними методиками самостійної роботи студента, які показали досить високу ефективність, – це залучення студентів до наукової та санітарно-просвітницької роботи. Наша практика показує, що проведення наукових досліджень стимулює пізнавальну діяльність у цілому, а також покращує організованість, закріплює певні когнітивні навички, вчить аналізувати, систематизувати, розуміти та застосовувати отримані знання на практиці, тобто навчає того, чого і має досягати академічна університетська наука. Враховуючи зміну парадигми медицини в цілому та зміщення акцентів на формування звичок здорового способу життя, участь студентів у проведенні шкіл пацієнтів та семінарів-зустрічей не тільки підвищує загальну культуру здоров'я серед населення країни, а й забезпечує навчання молоді ораторського мистецтва, організації публічних виступів, реферативної роботи з матеріалом, за-

кріплює активну громадянську та громадську позицію. Тому в контексті самоосвіти край важливою проблемою стає вдосконалення методів контролю та оцінки, які зараз активно розробляються, вивчаються, впроваджуються, однак, незважаючи на це, у цілому залишаються консервативними з недостатньою стимуляційною складовою і невизначеним внеском до системи освіти в цілому.

Характеризуючи сучасну парадигму будь-якої освіти в цілому, слід зазначити, що вона також визначається як культурно-ціннісна, духовна, академічна, професійна, технократична [8]. На нашу думку, провідною парадигмою саме медичної освіти виступає професійна, яка сконцентрована на практичній функції освіти і залежить від соціальних запитів (наприклад, сучасне зростання потреби в лікарях певних спеціальностей, як широких, так і украї вузьких – сімейні лікарі, кардіохірурги, медичні генетики, реабілітологи – з огляду на тенденції захворюваності та соціально-політичні події у країні). Однак у сучасних умовах професійна парадигма медичної освіти нерозривно поєднана з технократичною її складовою, яка характеризується приматом техніки і технології над наукою та клінікою. Слід підкреслити, що саме технократизм сучасної парадигми освіти і робить навчання інтенсифікованим із використанням сучасних цифрових та імітаційно-симуляційних технологій, поєднуючи людиноцентрованість із вивченням новітньої техніки [9]. Проте технократична стратегія парадигми освіти має і мінуси, до яких відноситься вузька практична спрямованість і певною мірою нехтування принципами духовності та культурних цінностей. Проявом цього є те, що все більше студентів-медиків хочуть здобути спеціальності, пов'язані з практичним використанням високотехнологічних і дорогих методів діагностики та лікування (ультразвукова й доплерна діагностика, мультиспіральна комп'ютерна томографія з контрастуванням, ендоскопічні методики візуалізації тощо). У такій технократичній парадигмі починають домінувати інтереси фінансово-економічного спрямування, що також повинно враховуватись під час навчання.

Важливою особливістю парадигми сучасної медичної освіти є її інтегративність – органічне поєднання з іншими галузями освіти чи діяльності, що приводить до створення нових якостей чи характеристик. Тут передусім має значення міжнародна співпраця (інтернаціоналізація) як у сфері класичної педагогіки, так і у сфері науки. Тільки у відкритому

для усього світу середовищі можна навчити і виховати сучасного висококваліфікованого спеціаліста, обізнаного з сучасними міжнародними досягненнями науки та практичної охорони здоров'я. У цій стратегії медичної освіти у нашого Львівського національного медичного університету є певні вагомні досягнення, однак інтегративність/інтернаціоналізація мають бути постійними особливостями парадигми сучасної медичної освіти і рух у цьому напрямку не можна сповільнювати. Крім того, слід зазначити, що медична освіта не існує ізольовано, а розвивається одночасно з іншими видами освіти, залежить від соціоекономічних характеристик та геополітичних процесів. Передусім, медична освіта переплітається з економічними (менеджмент у медицині), юридичними (медичне право), логістичними, лінгвістичними, фізико-математичними, хімічними та іншими науками, що особливо стає затребуваним в умовах реформування практичної системи охорони здоров'я України за принципами фінансової, економічної та юридичної незалежності медичних закладів.

Також хочемо зазначити, що класична медична освіта зазвичай відкидає нетрадиційну медицину або приділяє їй недостатню увагу, в той час як закордонні науковці бачать майбутнє за поєднанням цих різновидів у вигляді інтегративної медицини [10].

Таким чином, у наш час відбувається чергова зміна парадигми медичної освіти, головними проблемами якої залишаються конформізм, відсутність зв'язку освітньої медичної системи з суспільним попитом, недостатня вмотивованість професорсько-викладацького складу, зневага до фінансово-орієнтованих інтересів студентів. Можливі розв'язки лежать у площині стимуляції самоосвіти шляхом підвищення мотивації, активації дивергентного мислення, практичної та соціальної орієнтованості навчання, сполучення класичних методик викладання з новітніми високотехнологічними різновидами.

Висновки. До особливостей сучасної парадигми медичної освіти можна віднести демократичність, людиноцентрованість, зростання ролі самоосвіти, вагому технократичну складову, інтегративність та інтернаціоналізацію. Проблеми навчання можливо подолати стимуляцією самоосвіти з підвищенням мотивації, активацією дивергентного мислення, практичною та соціальною орієнтованістю навчання, сполученням класичних методик викладання з новітніми високотехнологічними, підвищенням якості кадрового та методичного забезпечення освітнього процесу.

Список літератури

1. Huitt W. Analyzing paradigms used in education and schooling / W. Huitt // Educational Psychology Interactive, Valdosta, GA: Valdosta State University, 2011. – Mode access: <http://www.edpsycinteractive.org/topics/intro/paradigm.pdf>.
2. Lindgren C. E. The Evolution of the educational paradigm / C. E. Lindgren. – 2014. – Mode access: http://www.worldacademy.org/files/UCB/The_Evolution_of_the_Educational_Paradigm_by_C.E.Lindgren.pdf.
3. Do we face a fourth paradigm shift in medicine-algorithms in education? / F. Eitel, K. G. Kanz, E. Hortig, A. Tesche // *J. Eval. Clin. Pract.* – 2000. – Vol. 6, No. 3. – P. 321–333.
4. Kiniger-Passigli D. WAAS-UN: A special consultative status and its inspirational value / D. Kiniger-Passigli // *Cadmus*. – 2017. – Vol. 3. – Mode access: <http://cadmusjournal.org/article/volume-3/issue-3/waas-un-special-consultative-status-and-its-inspirational-value>.
5. Гук-Лешневська З. О. Ведення активного навчання зі студентами випускного курсу з внутрішньої медицини / З. О. Гук-Лешневська, О. М. Радченко, О. Р. Слаба // Сучасні підходи до вищої медичної освіти в Україні : матеріали XIV Всеукр. конф. з міжнар. участю, присвяченої 60-річчю ТДМУ. – Тернопіль, 2017. – С. 42.
6. A framework for teaching medical students and residents about practice-based learning and improvement, syn-

References

1. (2011). Huitt W. Analyzing paradigms used in education and schooling. Educational Psychology Interactive, Valdosta, GA: Valdosta State University. – Retrieved from: <http://www.edpsycinteractive.org/topics/intro/paradigm.pdf>.
2. Lindgren, C.E. (2014). The evolution of the educational paradigm. – Retrieved from: http://www.worldacademy.org/files/UCB/The_Evolution_of_the_Educational_Paradigm_by_C.E.Lindgren.pdf.
3. Eitel, F., Kanz, K.G., Hortig, E., & Tesche, A. (2000). Do we face a fourth paradigm shift in medicine-algorithms in education? *J. Eval. Clin. Pract.*, 6 (3), 321-333.
4. Kiniger-Passigli, D. (2017). WAAS-UN: A special consultative status and its inspirational value. *Cadmus*, 3. – Retrieved from <http://cadmusjournal.org/article/volume-3/issue-3/waas-un-special-consultative-status-and-its-inspirational-value>.
5. Huk-Leshnevskaya, Z.O., Radchenko, O.M., & Slaba, O.R. (2017). Vedennia aktyvnoho navchannia zi studentamy vypusknogo kursu z vnutrishnoi medytsyny [Methods of active studying with students of graduate courses in internal medicine]. *Suchasni pidkhody do vyshchoi medychnoi osvity v Ukraini Materialy XIV Vseukrainskoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu, prysviachenoii 60-richchiiu TDMU – Modern Approaches to Higher Medical Education in Ukraine Materials of the XIV All-Ukrainian Conference with international participation dedicated to the 60th anniversary of TSMU* [in Ukrainian].
6. Ogrinc, G., Headrick, L.A., & Mutha, S. (2003). A framework for teaching medical students and residents

thesized from a literature review / G. Ogrinc, L. A. Headrick, S. Mutha [et al.] // *Acad. Med.* – 2003. – Vol. 7, No. 7. – P. 748–756.

7. Європейська кредитно-накопичувальна система в контексті реформування англomовного навчання іноземних студентів / Б. С. Зіменковський, М. Р. Гжегоцький, Є. С. Варивода, І. І. Солонинко // *Медична освіта.* – 2016. – № 2. – С. 110–112.

8. Прищак М. Д. Дискурс поняття “комунікація” в контексті формування сучасної парадигми освіти / М. Д. Прищак // *Наукові записки. Серія “Психологія і педагогіка”.* – Острог, 2003. – С. 249–258. – Режим доступу : <http://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/9285>.

9. Радченко О. М. Інформаційні технології у викладанні внутрішньої медицини / О. М. Радченко, І. Б. Жакун, О. О. Сорокопуд // *Підготовка лікарів-стоматологів з позицій освітнього простору ХХІ сторіччя : матеріали навч.-метод. інтернет-конференції.* – Полтава, 2016 ; *Проблеми екології та медицини.* – 2015. – № 5–6. – С. 39.

10. Integrative medicine: a paradigm shift in medical education and practice / M. J. González, J. R. Miranda-Massari, E. M. Mora [et al.] // *P. R. Health Sci. J.* – 2000. – Vol. 19, No. 4. – P. 389–392.

about practice-based learning and improvement, synthesized from a literature review. *Acad. Med.*, 7 (7), 748-756.

7. Zimenkovskiy, B.S., Hzhehotskiy, M.R., Varyvoda, Ye.S., & Solonynko, I.I. (2016). Yevropeiska kredytno-nakopychuvalna sistema v konteksti reformuvannia anhломovnoho navchannia inozemnykh studentiv [The European credit-transfer system in the context of the reform of English teaching of foreign students]. *Medychna osvita – Medical Education*, 2, 110-112 [in Ukrainian].

8. Pryshchak, M.D. (2003). Dyskurs_poniattia_komunikatsiia v konteksti formuvannia suchasnoi paradyhmy osvity [Discourse-concept connection in the context of the formation of a modern paradigm of education]. *Naukovi zapysky. Seriya “Psychologhiia i pedahohika” – Proceedings. Series “Psychology and Pedagogy”.* – Retrieved from: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/9285> [in Ukrainian].

9. Radchenko, O.M., Zhakun, I.B., & Sorokopud, O.O. (2016). Informatsiini tekhnolohii u vykladanni vnutrishnoi medytsyny [Information technologies in the teaching of internal medicine]. *Materialy navchalno-metodychnoi Internet-konferentsii “Pidhotovka likariv-stomatolohiv z pozytsii osvitnoho prostoru XXI storichchia” – Problemy ekolohii ta medytsyny, Poltava, 2016. – Materials of the educational and methodical Internet-conference “Preparation of doctors-dentists from the point of educational space of the XXI century”.* – *Problems of Ecology and Medicine. Poltava* [in Ukrainian].

10. González, M.J., Miranda-Massari, J.R., & Mora, E.M. (2000). Integrative medicine: a paradigm shift in medical education and practice. *P. R. Health Sci. J.*, 19 (4), 389-392.

Отримано 04.04.18